

(Kronikk i Farmann Newsletter Uke 28, 14. juli 2005;
http://www.farmann.no/arkiv/2005/07/farmannkronikke_3.html).

FARMANN

Norsk Forretningsblad

14. juli 2005

En skam – eller et bomskudd?

Av Odd Gunnar Skagestad

Mens vi som befinner oss ute blant den duggvåte rotnorske almuen dovent nyter sommerens solige dager (som svensken så vakkert uttrykker det), sørger vår aldri hvilende presse for at vi ikke mister kontakten med verdensarenaens løpende begivenheter. Også Aftenpostens lederskribent – som i disse agurk-, Quartfestival- og fotballferietider vel kunne mistenkes for å ha annet å bry seg om – har pliktskyldigst gitt sitt besyv med i en debatt som hører hjemme i en helt annen liga enn vår hjemlige. Vi finner frem morgennummeret 10. juli, og oppdager at lederartikkelen på side to er forsynt med avisens utvetydige kjennelse: ”En skam”.

Som ytringsfrihetens vokter og forsvarer er pressen bærer av en ærefull arv. Og når avisen forsyner sin lederartikkel med den oppsiktsvekkende sterke overskriften ”En skam”, fornemmer man ekkoet fra historiens journalistiske pionérbragder. Ja, det er så man formelig sanser ånden fra Emile Zola, som med sitt anklageskrift ”J'accuse!” satte en skjellsettende standard som også dagens journalister gjør vel i å prøve å leve opp til ...

I foreliggende sak sniker det seg imidlertid inn en annen fornemmelse – av at avisen skyter fullstendig over mål.

Det viser seg at avisens indignasjon gjelder behandlingen av New York Times-journalisten Judith Miller, som nylig ble fengslet fordi hun nektet å oppgi kilden som røpet navnet på en CIA-agent for henne. En skam? At en journalist er domfelt for en lovovertrødelse som en hvilken som helst annen samfunnsborger også ville ha blitt dømt for? Mulig, det. Mulig at Aftenposten har rett når den hevder at ”Miller-saken er en skam som undergraver en av de mest

betydningsfulle journalistiske disipliner: Dokumentasjon, undersøkelse – og avsløring”. Men fullt så opplagt som avisen vil ha det til, er saken ikke.

I sine reflekser og kommentarer til Miller-saken fremstår Aftenposten som fanebærer for verdier som det er all grunn til å applaudere og forsvare. At pressen – en fri og uavhengig presse – omtales som ”den fjerde statsmakt” er ikke bare munnsvær som hentes frem ved festlige anledninger. En fri og uavhengig presse er en del av det vern som ytringsfriheten er avhengig av for å kunne være reell. Men mer enn det, pressens adgang til å drive undersøkende og kritisk journalistikk er et livsviktig vern mot maktmisbruk og overgrep fra myndighetenes side. Det er et nødvendig korrektiv til de offisielt vedtatte ”sannheter” som våre makthavere måtte føle seg beføyet til å servere oss. Og en vesentlig forutsetning for at pressen skal kunne utøve disse funksjonene, er nettopp kildevernet – at journalistene kan garantere sine kilder full konfidensialitet. Og dermed skulle vel denne saken være grei?

Tidsskriftet The Economist bringer 9. juli en mer dyptpløyende analyse av Miller-saken. The Economist er ikke kjent for å gå på akkord med prinsippet om pressens frihet, og gjør det heller ikke her. Allerede artikkeloverskriften ”Barking up the wrong tree” gir imidlertid et forvarsel om at denne saken er mer komplisert enn hva enkelte av pressefrihetens mer ureflekterte våpendragere vil ha det til. Først og fremst står vi her overfor en klassisk konflikt mellom påtalemyndighetens rett til å etterforske en antatt forbrytelse og pressens rett til å beskytte sine kilder. Dette reiser blant annet det filosofiske spørsmål om hvorvidt journalister har særlige privilegier som andre borgere ikke har. Men i tillegg er saken også en sann smørje av bakenforliggende spørsmål og uklarheter om hvem som har gjort hva i den høyst spesielle lekkasjesaken som danner bakteppet for Miller-saken. Blant annet stilles spørsmålet om denne lekkasjen egentlig var noe lovbrudd – angjeldende lovbestemmelse (”The Intelligence Identities Protection Act of 1982”) er så kronglete at påtalemyndigheten vil få et svare strev med å bevise at den eller de hittil anonyme kildene faktisk har begått noen kriminell handling. I den kronisk intrige-infiserte amerikanske hovedstaden florerer spekulasjonene om hvem som er ute etter å ta hvem. Enkelte ser spor som peker i retning av Det Hvite Hus – således har tidsskriftet Newsweek prøvd (riktignok uten altfor sterke holdepunkter) å henge bjellen på president Bush’s nære rådgiver Karl Rove.

Åpenbart ligger det her adskillig grums som med fordel kunne bringes opp i dagen – det være seg av gravende journalister eller av domstolene. Dét får imidlertid være en sak for seg – det er

ikke dette fengslingen av Judith Miller dreier seg om. Denne saken gjelder spørsmålet om en persons eventuelle rett til å nekte å vitne i straffesaker.

Til sitt forsvar anfører Miller at ”journalister kan simpelthen ikke gjøre jobben sin uten å kunne garantere sine kilder at de ikke vil bli identifisert. Slik beskyttelse er av kritisk betydning for den frie informasjonsflyten i et demokrati”.

I sin analyse ser The Economist spesielt tre viktige innvendinger mot en slik oppfatning:

For det første er riktignok amerikansk lovgivning (det såkalte ”First Amendment” til Grunnloven) helt klar når det gjelder retten til offentliggjøring, men dette gjelder på ingen måte den eventuelle rett som journalisten har til å innhente opplysninger. Tvert imot har Høyesterett og underliggende domstoler i gjentatte tidligere kjennelser fastslått at journalister ikke kan påberope seg noen særskilt rett til å nekte å vitne i straffesaker.

For det annet er det blitt stadig vanskeligere å argumentere for det syn at journalister besitter særlig opphøyde evner som gjør dem berettiget til å inneha særskilte privilegier. I en rekke nylige saker har toneangivende media blamert seg ettertrykkelig med sine angivelige ”avsløringer”, samtidig som virkelige saker i flere tilfeller er blitt avdekket av amatører som har operert på Internett og kommet de profesjonelle journalister i forkjøpet.

Og for det tredje er konfidensielle kilder problematiske i forhold til hva som er i offentlighetens interesse – dette så meget mer som journalister vil ha en privat interesse av å dyrke konfidensielle kilder for å maksimere sin egen tilgang til fortrolig informasjon. Så hvor går grensen mellom almenhetens informasjonsbehov og journalistens egeninteresse?

Det ligger ingen selvsagte svar oppe i dagen på de spørsmål som her påpekes. Men disse spørsmålene og de avveiningene som disse tilsier, bør likevel kunne mane til forståelse for hvorfor amerikanske domstoler ikke nødvendigvis opererer med noen automatisk forbindelse mellom vern om ytringsfriheten og vern av anonyme kilder.

Var så fengslingen av Judith Miller OK? Det er selvsagt legitimt å mene noe annet. Det er lov å mene at visse kategorier personer – så som journalister - bør ha ubegrenset rett til å nekte å vitne i straffesaker. Amerikanske domstoler synes å ha en annen oppfatning. Det er dette forholdet som Aftenposten mener kvalifiserer til kjennelsen ”En skam”.

Over store deler av verden forfølges uredde journalister for sitt arbeid med å avdekke maktovergrep. Det er ingen mangel på eksempler på tilfeller hvor myndigheters behandling av pressen gjør det berettiget å hente frem et sterkt vokabular. Men journalister gjør seg selv, sin profesjon og sin sak en bjørnetjeneste hvis de automatisk skriker opp hver gang en av deres egne blir behandlet på en måte som de ikke liker.

Det står Aftenposten fritt å målbære en annen rettsoppfatning enn den som amerikanske domstoler legger til grunn, men avisen kunne med fordel spare sin bombastisk uttalte indignasjon til et verdigere formål.

Posted by Farmann at Juli 14, 2005 09:56 EM